

Argentína

Bács Zoltán György

Argentína: életkép Latin-Amerikából

Ha Argentínáról esik szó, gyakori jelenség, hogy azonnal, szinte reflexszerűen az első, ami az emberek eszébe jut – természetesen Evita, Che Guevara, Maradona és Messi után – a pénzügyi krízis, amelyet a tényleges helyzetet nem pontosan ismerők csak gazdasági összeomlásnak neveznek. Argentínában a pénzügyi krízist *defaultként*, a pénzügyi korlátozásokat *corralitóként* emlegetik. Sok szörnyű esetet mesélnek tönkrement vállalkozások, vállalkozók és családok tömegeiről, utcai rendbontásokról, *caserolazókról*, vagyis a háziasszonyok tüntetéseiről, amikor a háztartási edényekkel vonultak az utcákra, és azokat ütemesen verve csaptak irgalmatlan lármát tiltakozásul az újabb és újabb pénzügyi megszorítások ellen. Azonban Argentína nem lenne Argentína, ha a nappal tüntető férfiak este nem üldögnének a szokásos kis éttermükben vagy a kávéházban, és egy pohár utánózatlan zamatú helyi bor mellett, beszélgetés közben ne lenne mindegyiküknek akár több receptje is a helyzet jobbá tételére, a gondok megoldására, nemcsak Argentína, de az egész világ számára is.

Pénzügyi válságok és azok magyarázata

Sokan sokféle magyarázatot adtak a 2000-es évek elejének pénzügyi összeomlására. A magyarázatok – attól függően, hogy argentin szakértők vagy külföldiek tollából származtak – elsősorban az argentin gazdasági-pénzügyi politikát, a politikai döntéshozókat, az államfőt és a hozzá közelállókat, a nemzetközi pénzügyi szervezeteket, az Amerikai Egyesült Államok gazdasági és pénzügyi politikai szándékait, az imperialista globalizációt, a neoliberális gazdaságpolitikát vagy a gazdasági törvényszerűségek politikailag motivált felülírását, a rosszul tervezett gazdaságpolitikai és pénzügyi stratégiát okolták. A kedvetlen gazdasági helyzetet előidéző intézkedések kezdetét általában a Menem-kormány időszakára (1989–1999) szokás tenni. Ez azonban mélyebb vizsgálatra szorul, hiszen Argentína nem először élt át ilyen kataklizmát. Vajon mi lehet az oka az argentin gazdaság ciklikus válságjelenségeinek? Vajon politikai koncepcionális rendszerhibáról van-e szó, vagy csupán egy olyan sajátosságról, amely megkönnyíti a rendszer hibás működését? Ha a ciklikusan jelentkező pénzügyi krízisjelenségek rendszerelméleti alapjait keressük, vissza kell mennünk az elméleti és politikai alapokhoz.

A történelmi intézményi háttér

A latin-amerikai országok jelentős része – így Argentína is – a politikai intézményrendszer kialakítása során a korábbi gyarmattartó és legnagyobb rivális, Spanyolország berendezkedését vette alapul, amelyet a korszak legfejlettebb politikai felépítményével rendelkező ország, az Amerikai Egyesült Államok példáját is figyelembe véve saját elképzelései és céljai szerint formált. Így vált részévé a latin-amerikai országok politikai struktúrájának a két-kamarás parlament, a törvényhozási ellenőrzés a végrehajtó hatalom felett és a hatalmi ágak megosztása. Ha a strukturális egységek működését vizsgáljuk, már fel is fedezhetünk néhány ellentmondást azok modellje és annak helyi, latin-amerikai alkalmazása között.

Az első, hogy miközben a klasszikus intézményrendszer működését jól kidolgozott, nem túl nagy számú törvény és az azokhoz kiadott alacsonyabb jogszabályban, például rendeletben rögzített végrehajtási utasítás szabályozza, Latin-Amerika országaiban, de jellemzően Argentínában a végrehajtásra vonatkozó szabályozást is törvényi szintű normatív dokumentumokban rögzítik, amelyeket rendkívül nagy számban fogadnak el. Ilyen például a dohányzást tiltó törvény, amelyet 2011. június 1-jén emelt jogerőre az argentin törvényhozás.¹

A második ellentmondás a felszabadító háborúk idejére, a 19. század első harmadára vezethető vissza. A háború idején tekintélyt szerzett katonai parancsnokok, például José de San Martín tábornok alakja köré fonódott, mára már mitikussá vált kultuszban gyökerezik a jelenkori széles elnöki hatáskör, továbbá ehhez kapcsolódóan az a jellegzetesség, hogy a végrehajtó hatalom felett a törvényhozási ellenőrzés rendkívül gyenge.

A harmadik ellentmondás, hogy a demokratikus intézményrendszer központi és tartományi, illetve helyi szintű struktúráit a demokratikus jogelveken túllépő, szorosabb szálak is összekötik, mintha csak tovább élne egyfajta posztfeudális hűbéri rendszer.

A kölcsönös egymástól függés rendszere, a hierarchikusan felépülő korrupciós lánc sajnálatos módon Latin-Amerika több országának is szinte védjegyévé vált. A meghozott és hatályban lévő törvények hiányosak, mert nem, vagy alig szankcionálják a törvényektől való eltérést, ezáltal teret engednek a hatalom koncentrációjának, lehetővé teszik, hogy a demokratikusan hatalomra jutott vezetők – kihasználva a joghézagokat – befolyásolhassák az igazságszolgáltatást, és saját javukra használják az ország gazdasági erőforrásait. Ennek érdekében a hatalmi elit, privilegizált helyzetét erősítendő, korlátozza és akadályozza az ellenzék hozzáférését a médiához, illetve saját társadalmi elfogadottsága érdekében rövid távú politikai célok miatt felülírja az általános gazdasági folyamatok törvényszerűségeit, ami stratégiai hátrányt okoz az egész nemzetgazdaságnak. Ennek egyik ékesszóló példája az argentin peso mesterséges, a gazdasági folyamatokat figyelmen kívül hagyó árfolyamának a valós paritási veszteséget a pénzügyi tartalékokból finanszírozó fenntartása Carlos Menem idején, amikor egy dollárt adtak egy pesóért. Ennek azonnali eredménye a rendkívüli

¹ Ley Nacional Antitabaco, Ley No. 26.687. Buenos Aires Önkormányzata a hasonló tartalmú, No. 1799 törvényt már 2006. október 1-jén hatályba léptette.

mértékű valutakiáramlás lett. Az időszakot átélők szerint naponta több járat is indult Miami-ba és vissza, hogy a valutaárfolyamot kihasználva az argentinok onnan vásároljanak be.²

A populizmus

Európában, ha a demagógiát említik, annak valamilyen jelzője is van: bal- vagy jobboldali. Latin-Amerika ebből a szempontból is jelentősen eltér Európától, hiszen a kontinensen a demagógia leggyakoribb megjelenési formája a baloldaliakra és a jobboldaliakra egyaránt nagy hatást gyakorló populizmus, amely a latin-amerikai politikai folyamatok állandó szereplője és eszköze. A populizmus olyan jellegzetes latin-amerikai jelenség,³ amely nem más, mint a jelentkező kihívásokra való válasz. Melyek ezek a kihívások? Társadalmi kihívásnak tekinthető a gyarmati rendszerben gyökerező, de az önállóság korában – vagyis napjainkban is – létező éles társadalmi-gazdasági szegregáció és az ezt kísérő, posztfeudális mentalitás. Politikai kihívásként említhető az 1823 óta folyamatos amerikai politikai, gazdasági, erkölcsi, kulturális és katonai terjeszkedéssel szembeni, országonként a saját útját kereső elutasító magatartás. Ennek egyik példája az amerikai szabad versenyes kapitalizmus helyett az állam politikai beavatkozása a gazdasági pénzügyi folyamatokba a 20. század első harmadától az ezredfordulóig, valamint a neoliberalista gazdasági modell elvetése a reformok kifulladásá okozta kudarcélmény után a 21. század első évtizedében. A populizmus által leginkább érintett országokban – Mexikóban, Brazíliában, de különösen Argentínában – a saját politikai pártok intézményesültek, ami évtizedeken és politikugenerációkon is átívelő jelenség.⁴

A hidegháború alatt kialakuló világrend két pólusa alternatíva keresésére ösztönözte a latin-amerikai országokat, hiszen mind az amerikai modell, mind pedig a szovjet – vagy később a kínai – modell inkompatibilis a kontinens országainak gazdasági, politikai, igaz-

² Erre már korábban is volt példa. A 20. század első évtizedeiben, amikor az argentin GDP évente óriási arányban nőtt a húsexportnak köszönhetően, az argentin mezőgazdaság és ipar fejlesztése helyett a kormányzat inkább Európából vásárolta meg az élelmiszerek és az ipari termékek jelentős részét. Ilyen az 1920-as években megnyílt Belgrano mozi berendezése: például az öntöttvas vázas, sorozatban gyártott székeket Nagy-Britanniából szereztek be.

³ Lásd bővebben még:

ANDERLE, Ádám (1988, 1992): El populismo. In SALMORAL, Lucena M.: *Historia de Iberoamérica*. Vol. 3. Madrid, Cátedra. 559–609.

HORVÁTH Gyula (1996): *A peronizmus*. Szeged, magánkiadás.

HORVÁTH Gyula (1998): A politikai populizmus néhány jellemző vonása. *Acta Scientiarum Socialium*, 1. évf. 1. sz. 7–11.

HORVÁTH Gyula (2001): A populista rendszerek gazdaságpolitikájának néhány vonása (Cárdenas, Perón és Vargas alatt). *Acta Scientiarum Socialium*, 4. évf. 9. sz. 47–72.

ANDERLE Ádám – HORVÁTH Gyula (2000): *Perón – Che Guevara*. Budapest, Pannonica.

DÖMÉNY Zsuzsa (2007): *Latin-Amerika: balra át!?* Budapest, MTA.

⁴ Lásd: Mexikóban az Intézményes Forradalmi Párt, amely az ország 20. századi történelmének nagy részében, gyakorlatilag 1929-től 2000-ig a hatalom birtokosa volt, majd 2012-ben újra visszatért a politikai porondra Enrique Peña Nieto elnök személyében. Brazíliában Getúlio Vargas időszaka (1930–1945, 1951–1954), illetve Argentínában a Justicialista Párt (PJ), amely önmagában egyesítette a peronizmust és annak ellenzőit is, tipikus argentin módon, hiszen a mai Argentína vezetői – egy Dosztojevszkij-t vett idézet parafrázisával jellemezhetően – „mindnyájan Perón köpönyegéből bújtak ki”.

gatási, jogi és egyéb sajátosságaival. A kihívásra a populizmust adták válaszul. Ennek jegyében erős szociális védőhálót biztosítottak a lakosságnak, etatista gazdaság- és pénzügypolitikát valósítottak meg, befolyásolták és irányították a piaci folyamatokat, politikailag és katonailag nem kötelezték el magukat egyik pólus mellett sem, de igyekeztek számukra minél nagyobb előnyöket szerezni a gazdasági és pénzügyi kapcsolatokban. Az etatista politika azonban jellegéből következően figyelmen kívül hagyta a nemzetközi gazdaság általános, gyakran autonóm folyamatait, és nem számolt a politikailag motivált gazdasági trendekkel sem. Ennek következtében a populista társadalompolitika vívmányainak finanszírozása egyre inkább, ciklikusan meghaladta az országok gazdasági teljesítőképességét, különösen a világ gazdaság válságjelenségeinek időszakában, így azok felerősödve jelentkeztek ezeknek az országoknak a gazdaságában és társadalmában. Erre utalnak a mexikói, a brazil és az argentin gazdaság ciklikus válságjelenségei, amelyek kiváltó okául ugyanakkor a populista kommunikáció első helyen az országoknak hitelező nemzetközi pénzügyi szervezeteket, illetve más külső körülményeket nevezett meg. A külső fenyegetettség légkörének, illetve a gazdasági és pénzügyi szükségintézkedéseknek a fenntartása a latin-amerikai populizmus túlélésének és megújulásának eszköze.⁵

Az argentin példa

Argentínában a populizmus az ország politikai-ideológiai alaptételévé Juan Domingo Perón hatalomra kerülésével vált 1946-ban. Justicializmus néven fennmaradt Perón 1974-ben bekövetkezett halálát követően is. A társadalom jelentős rétegeinek komfortérzetét biztosította, a munkásságnak, az alkalmazottaknak, de a parasztságnak, továbbá a középosztálynak az életkörülményeit nagymértékben javítva alkalmazta a néhány bekezdéssel feljebb ismertetett gazdasági intézkedéseket, és viselte azok politikai következményeit, újszerű, a klasszikus ideológiáktól távolságot tartó módon definiálva önmagát.⁶ Perón második, ki nem töltött elnöki mandátuma alatt – 1953 és 1955 között – a sajátos, sem nem jobboldali, sem nem kifejezetten baloldali, ám mindkét forrásból merítő társadalomfilozófiára alapozott nacionalista gazdaságpolitika hibás alapkoncepciójának kiigazítása nem történt meg, a pénzügyi krízisjelenségek élesebbé váltak. Sajnálatos módon a Peróntól Perónig terjedő időszakban, vagyis Perón önkéntes száműzetése alatt, 1955 és 1972 között, az egymást váltó, a peronizmust rendeletileg betiltó, ugyanakkor változatlanul peronista, populista módszereket alkalmazó kormányok folyamatosan adósak maradtak az objektív gazdasági törvényszerűségek figyelembevételével a társadalomfejlesztési célkitűzések tervezése során. A hetvenes évei végén járó Perónt 1973-ban harmadszor is Argentína elnökévé választották – karrierje legnagyobb győzelmét aratta, a szavazatok 62%-át szerezte meg –, azonban a következő évben elhalálozott.

A peronizmus története és fejlődése napjainkban is tart, bizonyítékot szolgáltatva a populizmus sajátosságára, önellentmondására mint a bal- és jobboldali radikalizáció

⁵ Argentínában az 1989. szeptember 1-jén elfogadott, a Gazdasági Szükségállapotról szóló 23.967. számú törvény alapján a gazdasági szükségállapotot még Eduardo Duhalde idején, 2002-ben vezették be. Legutóbb 2015-ben hosszabbították meg újabb két évre.

⁶ Bővebben: HORVÁTH Gyula (2012): A „klasszikus” politikai populizmus Latin-Amerikában argentin, brazil és mexikói példák alapján. *Acta Scientiarum Socialium*, 36. sz. 11–21.

táptalaja, illetve arra a többször említett politológiai paradoxonra, amely a klasszikus politikatudományi kifejezések és a latin-amerikai, ázsiai és afrikai országok jelentős részében zajló, nemzeti fejlődési folyamatok értékelése között mutatkozik.⁷

Az antiliberalizmus

Egy másik jelenség, amely jellemző, és rendkívüli hatással van a latin-amerikai politikai és gazdasági folyamatokra, a liberalizmus eszmeiségének és gyakorlatának elutasítása. Az európai liberalizmusfelfogással szemben a Déli Kúpon ennek az eszmei áramlatnak, illetve politikai és gazdaságpolitikai gyakorlatnak a megnevezése szinte szitokszó, hiszen ezt, vagyis a liberalizmust kiáltják ki bűnbaknak, a fejlődés kerékkötőjének. Idegen testként kezelik mint az amerikai behatolás 20. század végi és 21. század eleji ideológiáját. Argentínában szinte emblematisztikus jelentőségre tett szert a liberalizmus szapulása, Néstor Carlos Kirchner elnök a kongresszus új ülészakájának megnyitóján, 2005. március 1-jén elmondott beszédében – az ókori római Catóhoz hasonlóan, aki Karthágó vesztét követelte – szenvedélyesen bírálta a liberalizmust és annak képviselőit: „A neoliberális modellekkel szemben, amelyek rákényszerítették az országra a »hamis versenyképességet«, amelynek alapja a munkaerő szélsőséges kizsákmányolása, a természeti kincsek rombolása és a pénzügyi spekuláció, új modellre, a »valódi versenyképesség« modelljére kell javaslatot tenni, amelynek lényege a saját termékeinkhez hozzáadott érték, amelynek forrása a tudományos-műszaki fejlődés és népünk legmagasabb szakmai színvonalú munkája.”⁸

Vajon mi van a liberalizmusban, ami ekkora indulatokat képes gerjeszteni? Első helyen említhetjük azt a nyílt ellentétet, amely a liberalizmus pluralista hatalomgyakorlási elvei és gyakorlata, valamint a latin-amerikai centralizált kormányzási gyakorlat között feloldhatatlanul feszül. Más szóval: míg a liberalizmus európai és egyesült államokbeli megvalósítása a széles pluralizmus, valamint a belső és külső konjunktúra körülményei között hozzájárult a gazdasági és társadalmi fejlődéshez, Latin-Amerika körülményei között éppen ez a pluralizmus a hatalmat birtokló elit számára a legnagyobb veszély, mivel az elit a hatalom lehető legnagyobb mértékű koncentrációjában és annak mindenáron való fenntartásában, a kialakult hierarchikus rendszer megőrzésében érdekelt.

A helyzet több mint sajátos: a Kirchner–Fernández-kormányok – Néstor Carlos Kirchner 2003–2007, és felesége, Cristina Fernández de Kirchner (2007–2015) –, amelyeket az európai politológusok egy része baloldalként azonosít, kerek pereg elutasítják a liberalizmust, amely az európai politológusok szerint baloldali töltésű eszmeáramlat.

Kirchner antiliberalizmusát még a halála után megjelent cikkek is kiemelik.⁹ Álláspontját a hatalomban őt követő Cristina Fernández de Kirchner is továbbvitte. Már elnöksé-

⁷ Lásd: BÁCS, Zoltán György (2016): 1815–2015: 200 años de divergencias en términos ideológico-políticos e instituciones políticas entre Europa y América Latina. In FISCHER, F. – LILÓN, D. – DEÁK, M. eds.: *Iberoamericana Quinceeclesiensis* 14. Pécs, Impreso en Publikon Kiadó. 25–31.

⁸ Néstor Kirchner en la Asamblea Legislativa en el Congreso, 2005, Cristina Fernández de Kirchner weboldala, 2005. 03. 01. Forrás: www.efkargentina.com/nestor-kirchner-en-la-asamblea-legislativa-en-el-congreso-2005/ (Letöltés ideje: 2018. 02. 02.) A tanulmányban szereplő fordításokat a szerző készítette.

⁹ Például Néstor Kirchner – a história de um populista. *Veja*, 2010. 10. 27. Forrás: <https://veja.abril.com.br/mundo/nestor-kirchner-a-historia-de-um-populista/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 02.)

ge után, 2017 májusában Athénban a Sziriza Párt által rendezett konferencián ezt mondta: „Dél-Amerika volt az első laboratórium, ahol a neoliberalizmussal kísérleteztek, mégpedig az IMF ösztönzésére.” Majd folytatta: „a neoliberálisok és a politikájuk csődbe visznek, de ezért (is) minket hibáztatnak, és nekünk kell megoldanunk a problémát, amit ők okoztak.”¹⁰

A válságjelenségek

A fentiek alapján világosnak tűnik, hogy az átláthatóság, a tiszta jogi környezet, a jogbiztonság, a gazdasági folyamatok törvényszerűségeinek figyelembevétele és alkalmazása ellentmond az elitista, szűk csoportérdekeket preferáló protekcionista, kézi vezérlésű latin-amerikai gazdaság- és társadalomfejlesztési koncepciónak és gyakorlatnak. Az előbbieken már említettük a költségvetési deficit növekedésének egyik okát, a populizmus etatista gazdaságpolitikáját. A hatalom megtartása miatt fontos szociális programok, juttatások és jogosultságok finanszírozása, valamint a nagy léptékű és költséges hazai és nemzetközi projektek, mint például a Venezuelából induló, Braziliát és Argentínát összekötő, napi 150 millió (!) köbméter földgáz szállítására tervezett transzamazóniai földgázvezeték,¹¹ valamint az adósságszolgálati kötelezettségek teljesítése minden körülmények között óriási terhet ró a gazdaság teljesítőképességére. Ehhez hozzá kell számítani, hogy a szója, a kukorica és a marhahús mint a legfontosabb argentin exportcikk¹² világpiaci ára kedvezőtlen volt a 2000-es évek első évtizedének derekán, és az argentin ipar exportképessége sem növekedett hosszú idő óta.¹³ Az ország nettó importőr volt és maradt, amiben szerepet játszottak a korábbi kedvező időszakból megmaradt fogyasztási szokások. A költségvetés bevételi oldalán a hiány okai szintén összetettek. Például elterjedt gyakorlat volt, hogy a munkaadók nem jelentették be alkalmazottaikat – elsősorban a kereskedelemben, a szolgáltatásokban és a mezőgazdasági-ipari termelésben – hanem feketén alkalmazták őket. Emiatt hiányoztak a munkaadók által fizetendő egészségügyi és társadalombiztosítási járulékok és a munkavállalók által fizetendő jövedelemadó is. Ezzel párhuzamosan rendkívül magas volt az illegális

¹⁰ CFK en Atenas, conferencia sobre “Capitalismo y Neoliberalismo. La crisis democrática. La experiencia Suramericana”, Cristina Fernández de Kirchner weboldala, 2017. 05. 08. Forrás: www.cfkargentina.com/cfk-en-atenas-conferencia-sobre-capitalismo-y-neoliberalismo-la-crisis-democratica-la-experiencia-suramericana/ (Letöltés ideje: 2018. 02. 02.)

¹¹ A gázvezeték építését Hugo Chávez kezdeményezte 2006-ban. A 9000 kilométeres vezetéken napi 150 millió köbméter gázt továbbítottak volna az energiahordozókban szegény brazil és argentin térségeknek. A vezeték építésének becsült költsége 25 milliárd USD lett volna. A projektet déli gázvezeték (*Grande Gasoduto do Sul* vagy *Gás Canalizado Venezuela – Argentina*) néven is emlegetik.

¹² 2016-ban a teljes export értéke: 56,9 milliárd USD, ebből szójából készült étel 18%, a kukorica 7,4%, a szójabab 5,7%, a szójaolaj 7,2%, a búza 3,3%, a bor 1,4%, és a marhahús 1,1%. Ha összeadjuk, látható, hogy csak a szója, illetve a szójából készült termékek adták az argentin export 38%-át, 21,53 milliárd USD értékben. Lásd: OEC (2016): *Argentina*. Forrás: <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/arg/> (Letöltés ideje: 2017. 12. 12.)

¹³ Argentína hosszú ideje átveszi és saját, argentin terméként exportálja az uruguayi és paraguayi tenyésztők marhahát is, jelentősen alacsonyabb árat fizetve nekik az ugyanolyan minőségű húsért. Argentína nyilvánvalóan visszaél a piaci kapcsolatokban és a szállítási kapacitásokban is megmutatkozó fölényével.

munkaerő jelenléte a munkaerőpiacon, épp az előbb említett szektorokban.¹⁴ Ezért óriásira duzzadt a valutakiáramlás. Ezt a *corralito* idején bevezetett rendszabályokkal is igyekeztek csökkenteni. Argentín állampolgárnak nem lehetett valutája, valutaszámlája. Amennyiben külföldről valutához jutott, azt a hivatalos árfolyamon kellett átváltania argentin pesóra. Ha el akarta hagyni az országot, vagy olyan kereskedelmi tranzakciót akart végrehajtani, amelyhez külföldi fizetőeszköze volt szüksége, azt megint csak a hivatalos árfolyamon szerezhette be – előzetes engedélyeztetés után. Kereskedelmi ügyleteknél a hosszú és adminisztratív eszközökkel is megnehezített engedélyeztetési eljárás miatt gyakran kútba esett az üzlet. A vámszabályok szigorítása, a kiviteli vámok magas tételei megnehezítették még az exportképes termékek piacra jutását is, illetve a növekvő vámtételek révén megnövekedett árak csökkentették azok piacképességét. A behozatali vámok miatt a külföldi termékek piacra jutása rendkívül nehéz volt, ezért több esetben az argentin fogyasztók által megszokott külföldi cikkek eltűntek azt üzletek polcairól.

Még a nemzetközi jog által biztosított kiváltságokkal és mentességekkel rendelkező intézmények is nagy nehézségekkel találták szembe magukat. Több uniós tagország nagykövetsége és kereskedelmi képviselője a korábbi dolláralapú elszámolásról áttért az euróra. Amikor ehhez számlát akartak nyitni, a felkeresett bankok nem voltak erre felkészülve. Csak hosszadalmas, több minisztériumot és az elnöki hivatalt is érintő hivatalos levelezés és személyes találkozók után sikerült elérni, hogy a külképviseletek nehezen megnyitott eurószámlájára érkező ellátmányt ne váltsák át a hivatalos vételi árfolyamon pesóra, és azt ne kelljen a hivatalos eladási árfolyamon újra euróra konvertálni, hanem csak egyszer számítsanak fel konverziós költséget, és a Bécsi Konvenciónak megfelelően mentesítsék a diplomáciai képviselőket a valutaváltás költsége adóvonzatának kifizetése alól.

Kiút az öngyógyítás: szabadulás az adósság béklyójából

Argentína külső és belső adósságának mozgása sajátos képet mutat. 1956-ban a Központi Bank (*Banco Central de la República Argentina, BCRA*) arany- és valutatartalékai 1,3 milliárd dollárral haladták meg a külső adósságállományt, míg két évvel később már a külső adósság volt 1,1 milliárd dollárral nagyobb a tartalékoknál. Ez a tendencia folytatódott. 1962-ben már

¹⁴ Elsősorban Bolíviából és Peruból jöttek nagy számban illegális munkavállalók. 2004 és 2008 között Buenos Airesben a háztartási alkalmazottak túlnyomó többsége ezekből az országokból származott. Mivel nem voltak bejelentve, hivatalos statisztikák nem készülhettek, de az igazgatásrendészeti szervek becslése szerint legalább 3 millió körül lehetett a számuk. A Világbank szerint 2003-ban Argentínában 2,3 millió immigráns volt. Az illegális munkavállalást gerjesztő tényező, hogy Argentína jövedelmi besorolása 2011 és 2016 között közepesről magasra változott (*Migration and Remittances Factbook* 2016. Washington D. C., World Bank Group – KNOMAD. xiv, 1.). Feltűnő, hogy a hazautalt jövedelemről a forrásban nem található adat. Ennek oka, hogy a megkeresett jövedelmet inkább készpénzben szállítják, különös tekintettel arra, hogy a bankátutaláshoz számlával kell rendelkezni, ahhoz pedig személyi azonosító okmányok és tartózkodási, munkavállalási engedély is szükséges, amelyeknek egy illegális munkás általában híján van. A forrás 30. oldalán látható, hogy 2015-ben peruiak 2,7 milliárd USD-t utaltak haza. Minden valószínűség szerint ez az összeg az Egyesült Államokban és az Európai Unióban, így Spanyolországban élő peruiaktól ered. Az idézett forrás 29. oldalán viszont látható, hogy a térség egyik legjelentősebb kibocsátó országa migrációs szempontból Peru. Argentínába Peruból illegálisan Paraguayon keresztül lehet eljutni, így értelmezhetővé válik a Peru–Paraguay-migrációs csatorna.

1,8 milliárd, 1963-ban már 2,1 milliárd volt a különbség.¹⁵ 1989-ben az akkor létrehozott úgynevezett Brady-terv segítségével képzelték el a külső adósság refinanszírozását. 1992-ben ez az adósságállomány 63 milliárd dollárt tett ki, amelyből 33 milliárdot refinanszíroztak. A költséges eljárás végén, 2000-re az adósságállomány 150 milliárdra (!) nőtt.¹⁶

A helyzetet jól mutatja, hogy Argentínában az 1950–60-as években megszokott évi 25%-os infláció 1989-re megugrott, és elérte az éves 3079%-ot (!), miközben a közkiadások a GDP 35,6%-át tették ki. A költségvetési hiány 7,6% volt.¹⁷ A Carlos Menem alatt bevezetett reformoknak köszönhetően az infláció 1995-re 0%-ra csökkent, sikerült stabilizálni a pénzügyi helyzetet. A reformok hatására fellendült a termelési és a szolgáltatási szféra is, de ennek növekedési üteme jóval elmaradt a várttól. Ez magával hozta, hogy a munkaerőpiacon túlkínálat alakult ki, a munkanélküliség 1992-ben elérte a 18,4%-ot. A Brady-terv ugyanakkor segített rendbe tenni a belső adósságot is. 1991-ben ez 61,4 milliárd dollárt tett ki.¹⁸

Sajnálatosan rövid, de emlékezetes felvirágzás következett, amikor az argentin peso és az amerikai dollár árfolyama – a 1991. évi 23.928 számú, az átválthatóságról szóló törvény értelmében (*Ley de Convertibilidad* n° 23.928) – 1:1 volt. Ez együtt járt a valutatartalékok bevételi oldalról fedezetlen kiáramlásával, és újabb krízisjelenségek voltak tapasztalhatók. Az okok között jelentős szerepe volt a korrupciónak is.¹⁹ 2001 decemberében a megoldhatatlan pénzügyi problémák miatt Fernando de la Rúa elnök lemondott. Ekkor a külső adósság már 144 milliárd dollárra rúgott.²⁰ Rövidesen, 2002. január 6-án feloldották az 1991-ben rögzített 1:1 peso-dollár árfolyamot, hiszen az alapvető kerékkötőjévé vált bármilyen pénzügyi megoldásnak.

A 2003-ban beiktatott új köztársasági elnök, Néstor Carlos Kirchner azonnal hozzáfogott az országot sújtó, elhúzódó fizetési és pénzügyi válság felszámolásához. Gazdasági minisztere, Roberto Lavagna és a pénzügyminiszter, Guillermo Nielsen első javaslatát, amely a hazai kötvénytulajdonosok kezében lévő állomány 75%-os csökkentését, vagyis teljes elvonását irányozta volna elő, óriási felháborodás és elutasítás fogadta. Ennek értéke 94 milliárd 302 millió dollár volt. Ráadásul a fennmaradó állomány visszafizetésére olyan feltételeket javasoltak, amelyeket ép ésszel nem lehetett elfogadni, különös tekintettel arra,

¹⁵ GALASSO, Norberto (2002): *De la Banca Baring al FMI: Historia de la deuda externa argentina*. Buenos Aires, Colihue. 178.

¹⁶ HERNÁNDEZ, Vladimir (2012): Argentina: la crisis de la fragata Libertad comenzó en los años noventa. *BBC Mundo*, 2012. 10. 22. Forrás: www.bbc.com/mundo/movil/noticias/2012/10/121022_argentina_barco_ghana_bonos_brady_vh.shtml (Letöltés ideje: 2017. 09. 20.)

¹⁷ RAPOPORT, Mario (2011): Una revisión histórica de la inflación argentina y de sus causas. In VÁZQUEZ BLANCO, J. M. – FRANCHINA S. comp.: *Aportes de la Economía Política en el Bicentenario*. Buenos Aires, Prometeo. 135–165.

¹⁸ GALASSO 2002.

¹⁹ 2000-ben a Corruption Perception Index szerint Argentína az 52. helyen állt Ghánával, Szlovákiával, Bulgáriával és Szengellal együtt. A legkevésbé korrupt ország 10-es CPI-vel Finnország volt. Az argentin 3,5-ös CPI jelzésértékű. Abban az évben még Görögország és Brazília is jobb besorolást kaptak, mint Argentína. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy az ország megítélése 2006-ra lényegesen romlott. Ekkor a CPI 2,9 volt és az ország a 93. helyet foglalta el Örményországgal, Boszniával, Eritreával, Szíriával és Tanzániával egyetemben. Két évvel később, 2008-ban a 2,9-es CPI már csak a 109. helyre volt elég. Lásd Transparency International. Forrás: www.transparency.org/research/cpi/ (Letöltés ideje: 2018. 02. 02.)

²⁰ SMINK, Verónica (2011): A diez años del „default”. ¿Cuánto sigue debiendo la Argentina? *BBC Mundo*, 2011. 12. 23. Forrás: www.bbc.com/mundo/noticias/2011/12/111222_argentina_default_una_decada_despues_vs (Letöltés ideje: 2017. 09. 20.)

hogy a kötvények jelentős részben nem befektetési bankoknál, hanem a lakosság nem éppen tehetős köreinek kezében, nyugdíjasoknál, kistulajdonosoknál, kisvállalkozóknál voltak.²¹

2004. június 1-jén hirdették meg az úgynevezett Buenos Aires-i javaslatot, amely a Brady-tervhez hasonló módon kívánta rendezni az argentin adósságot. 2005. január 14-től az argentin kormány három új kötvényt vezetett be, amelyek segítségével átalakította az adósságállományt. A kötvények tartalmaztak egy kiegészítő kompenzációt is a GDP növekedése alapján. A javaslat elfogadásának határideje 2005. február 25. volt, és a leadott nyilatkozatok lehetővé tették az adósság 76,15%-ának, 62,5 milliárd dollárnak az átütemezését. Ennek fejében a kötvénytulajdonosok 35,3 milliárd dollár összegű kötvényeket kaptak. Mivel a hitelezők közel 39%-a argentin volt, így a hitelállomány pesosítása (dollárról pesóra váltása) is komoly könnyebbséget jelentett a kormánynak. Ezzel sikerült elérni, hogy a pesóban jegyzett hitelállomány a korábbi 3%-ról, 37%-ra emelkedett.²² A könnyebbség magyarázata, hogy a pesóban történő kifizetések fedezéséhez nem kellett a külkereskedelemhez és az adósságszolgálathoz elengedhetetlen valutatartalékokat igénybe venni. Annak érdekében, hogy az átütemezés egyszeri és végleges legyen, a törvényhozás a 2005. február 9-én elfogadott és törvényerőre emelkedett 26.017 számú törvénnyel egyszer és mindenkorra megtiltotta a végrehajtó hatalom számára az átütemezés feltételrendszerének bármilyen megváltoztatását vagy érvénytelenítését.

Az adósság rendezése a Nemzetközi Valutaalappal és Spanyolországgal

2005 második félévében az argentin sajtó vezető hírei között szereplő, helyenként demagógiától sem mentes, hosszas látszatvita után 2006. január 3-án a Kirchner-kormány bejelentette, hogy egy összegben, előrehozott fizetéssel kifizeti Argentína teljes államadósságát a Nemzetközi Valutaalap felé. Ennek összege 9,53 milliárd dollár volt, és csak 2009-ben járt volna le.²³ A lépés az argentin kormány számára propagandacélok mellett arra is szolgált, hogy kedvezőbb feltételek mellett tárgyalhasson a 2005-ös átütemezésből kimaradt adósságállomány lehetséges átütemezéséről a hitelezőkkel. Az ország bonítását nagyban javította a hitel egyösszegű, lejárat előtti kifizetése. A korábban már bevezetett megszorítások hatására a kormány számára a valutaárfolyamok is kedvezően alakultak. 2003-ban egy dollárért csak 3 pesót kellett fizetni, bár az árfolyam lassan kúszott fölfelé (2004-ben 1 dollár már 4 pesót ért).

Ugyancsak a szigorítások eredményeként 2006-ban nőttek a Központi Bank (BCRA) tartalékai. A tartalékok az IMF-nek kifizetett tartozás előtt 28,078 milliárd dollárt tettek

²¹ 2004-ben Argentína külső adóssága 178 milliárd dollár volt. Ezenfelül magánhitelezők kezében még 81,8 milliárd dollár értékű hitelkötvények voltak. Lásd: Deuda en default: definen la oferta. *El Litoral*, 2013. 03. 04. Forrás: www.ellitoral.com/index.php/diarios/2013/03/04/economia/ECON-01.html (Letöltés ideje: 2017. 09. 20.)

²² BIELSA, Rafael – LAVAGNA, Roberto – ROSATTI, Horacio (2005): *Estado y globalización: el caso argentino*. Buenos Aires, Rubinzal-Culzoni. 64–65.

²³ Se canceló la deuda con el Fondo Monetario. *La Nación*, 2006. 01. 03. Forrás: www.lanacion.com.ar/769528-se-cancelo-la-deuda-con-el-fondo-monetario (Letöltés ideje: 2017. 09. 21.)

ki, ami a kifizetés után 18,58 milliárdra csökkent. Az év végére a tartalékok 22,037 milliárd dollárra nőttek.²⁴

A Lavagna által meghatározott elveknek megfelelően Argentína folytatta az adósság átütemezéséről szóló tárgyalásokat Spanyolországgal. Ezek eredményeként 2007. január 31-én sikerült aláírni a megállapodást annak a 982,5 millió dolláros hitelnek az átütemezéséről, amelyet Spanyolország még 2001-ben, a XVI. Ibero-amerikai csúcstalálkozó során nyújtott Argentínának.

Ezt követően Argentína előtt már csak a 2001-es krízis utolsó maradványának a viszfizetése állt. Ezt a feladatot már az új elnök, a 2007 végén hivatalba lépő Cristina Fernández de Kirchner vállalta magára. A 2008-ban megkezdett tárgyalások során sikerült megegyezésre jutni azokkal a 80%-ban külföldi hitelezőkkel, akik a 2005-ös átütemezést elutasították.²⁵ Ezzel a GDP-hez viszonyított, valutában nyilvántartott adósságállomány a 2002. évi 92%-ról 2012-re 8,4%-ra csökkent.²⁶

A válság tanulságai

Az argentin fizetési válság menedzselése számos tanulsággal szolgálhat.²⁷ Egyrészt rávilágít a (populista) hatalmi érdekekből fakadó, felelőtlen pénzügypolitika elkerülhetetlen, hosszan tartó következményeire mind a makrogazdaság, mind a mikrogazdaság szintjén, ideértve az egyes választópolgárok életét és kilátásait is. Megmutatja, hogy a központositott és a hatalmi elit körül koncentrálódó igazgatási gyakorlat, vagyis a tényleges demokráciadeficit mennyire együtt jár a ciklikus krízisjelenségekkel, illetve az egymást követő krízishullámok interferálásával létrejövő mind nagyobb és mélyebb válságokkal. Argentína klasszikus példája annak, hogy minél nagyobbak az említett válságjelenségek, és minél hosszabb ideig próbálják ezeket politikai frazeológiával, bünbakkereséssel takargatni, annál nehezebb, fájdalmasabb és hosszadalmasabb a válság kezelése, a kedvező gazdasági folyamatok újraindítása. Az is nyilvánvaló, hogy a kedvezőtlen nemzetközi körülmények között kitörő kumulált válság hatására, bármilyen fejlett is legyen egy ország gazdasága, az jelentős kárt szenved, így a világ gazdaságban elfoglalt helyének fenntartására tett erőfeszítések és intézkedések nagyon megközelíthetik a társadalom tűrőképességét. Sajnos a 2009 óta Argentínában végbement változások előrevetítik egy újabb krízis árnyékát.

²⁴ STICCO, Daniel (2012): ¡Hay que cuidar las reservas! *El Litoral*, 2012. 06. 29. Forrás: www.ellitoral.com.ar/206114/Hay-que-cuidar-las-reservas (Letöltés ideje: 2017. 09. 21.)

²⁵ La deuda pública argentina, inmune a la fuga de capitales del país. *América Económica*, 2009. 08. 03. Forrás: www.americaeconomica.com/portada/noticias/030809/clargentina.htm (Letöltés ideje: 2017. 08. 03.)

²⁶ Se concretó el pago de los 2.200 millones del Boden 2012. *La Nación*, 2012. 08. 03. Forrás: www.lanacion.com.ar/1495956-se-concreto-el-pago-de-los-2200-millones-del-boden-2012 (Letöltés ideje: 2017. 09. 21.)

²⁷ CZÉKUS Ábel (2014): Az államcsődtől a késleltetett korrekcióig, argentin pénzügy-politikai tapasztalatok. *Pénzügyi Szemle*, 59. évf. 2. sz. 259–274.

Néhány szó a külpolitikáról

Érdemes kicsit elidőzni annál a kérdésnél, hogy ilyen gazdaságpolitikai prioritások mellett az argentin külpolitika mely irányokban volt a legaktívabb.

Argentína sajátos államjogi berendezkedése, továbbá az elnökök mindig határozott politikai elképzelései miatt a külpolitikai irányítás az államfő kezében összpontosul, függetlenül az éppen hivatalban lévő külügyminiszter személyétől. A miniszter szerepe az elnöki akarat végrehajtása, lehetőleg nem sok fantáziával, de annál nagyobb igyekezettel, megoldva az elnök belpolitikai, gazdaságpolitikai elképzeléseinek és gyakorlatának nemzetközi politikai fórumokon való propagálását, illetve az ilyen fórumokon megjelenő elnök és felszólalásainak, tárgyalásainak a nemzetközi közvélemény meghatározó eseményeként való bemutatását.

Az 1990 és 2008 közötti időszakban az összehangolt bel- és külpolitikai médiamunka középpontjában a gazdaságpolitikai célok eléréséhez szükséges feltételek kialakítása állt. Az adósságválság rendezése Néstor C. Kirchner elnökségére esett, ezért célszerű ezt az időszakot vizsgálni. Viszonya a diplomáciához több mint sajátos volt. Egy nagykövet csak akkor kezdheti meg hivatalos tevékenységét abban az országban, ahová saját államfője képviselőként hazája küldte, ha a megbízólevelét átadta a fogadó ország államfőjének. Kirchner elnök esetében ez lehetetlen volt, ugyanis ő nem találkozott a nagykövetekkel, távol tartotta magát a diplomáciai rendezvényektől. A nagykövetek csak akkor tudták átadni megbízólevelüket, amikor Kirchner külföldön tartózkodott, és Daniel Osvaldo Scioli, az ország alelnöke látta el az államfői teendőket.

Kirchner diplomáciájának homlokterében a Venezuelával fenntartott kapcsolatok szorosabbá tétele állt. Ennek volt köszönhető a már említett 2006-os gázvezeték-építési projekt. A szénhidrogénből részesedtek volna a Mercosur más tagállamai, Brazília és Uruguay is. Kirchner jelentős erőfeszítéseket tett, hogy a távoli Venezuelával bővítse a négy ország alkotta Mercosurt. A venezuelai kapcsolat elmélyítése érdekében az argentin elnök felesége, a későbbi elnök is többször megfordult Caracasban. Ez az adósságrendezés során is hasznosnak bizonyult, mivel a Bolívari Köztársaság jelentős összegért vásárolt az argentin kötvényekből. Keserű iróniája a sorsnak, hogy Venezuelának válságos helyzetében égetően szüksége lenne argentinai kintlévőségeire, azonban nem juthat hozzá ezekhez, és nem tudja őket felhasználni többdimenziójú válsághelyzetének kezelésére.

Argentína és Brazília folyamatos vetélkedése a regionális vezető hatalom posztjáért sajátos kapcsolatrendszeret eredményezett. A két államfő, Kirchner és Luiz Inácio Lula da Silva (brazil elnök 2003–2011) leggyakrabban többoldalú rendezvényeken találkoztak, a kétoldalú, magas szintű látogatások nem voltak jellemzőek. Argentína kapcsolatai a két kisebb Mercosur-tagországgal sem voltak zökkenőmentesek. Paraguayjal folyamatos elszámolási vitái voltak az argentin–paraguayi együttműködésben felépült Yaciretá erőműben megtermelt és Paraguay által fel nem használt, de Argentínának eladott áramfelesleg ára és a fizetési határidők miatt. Mivel az energia egyetlen vásárlója Argentína volt, így nem alakult ki árverseny, és Buenos Aires képes volt rákényszeríteni akaratát Asuncióyra. Paraguay természetesen magasabb áron szeretne volna adni az áramot, de érdekeit nem tudta érvényesíteni. Nem akarta kockáztatni azt, hogy Argentína esetleg felfüggeszti a paraguayi marhahús átvételét és harmadik piacon, argentin áruként való értékesítését,

vagy hogy lezárja kikötőit a paraguayi exportáruk, elsősorban a szója előtt. Bármelyik diplomáciai húzás Paraguay szinte azonnali gazdasági összeomlásához vezetett volna.

Argentína nem bánt kesztyűs kézzel másik kisebb szomszédjával, Uruguayjal sem. Itt a konfrontáció látszólagos oka a két ország közös határfolyóján a Botnia finn és az Energia y Celulosa (ENCE) spanyol cég által felépítendő cellulózzgyár helyszínének kijelölése volt. Eredetileg a két cég Argentínában kopogtatott az építési engedélyért, ám a hatóságok által szabott feltételek túlmentek a projekt lehetőségein. Ekkor a két cég Gualeguaychuból átkelt a határfolyó uruguayi oldalára, Fray Bentosba, ahol rövid idő alatt megkapták a szükséges papírokat. Mivel a cégek Uruguay területén építkeztek, az új munkalehetőségek is ott nyíltak meg, továbbá adó- és egyéb bevételek is ott jelentkeztek. Ez Argentína számára az elmaradt bevételeken és gazdasági-pénzügyi előnyökön kívül óriási presztízaveszteség is volt, amit a Kirchner-kormány belpolitikai okokból sem tűrhetett szó nélkül. A kormány teljes média-gepezete lejárato kampányt indított a két cég ellen. A vádak között olyanok is elhangzottak, hogy az új üzemek elavult technológiára épülnek, és környezetszennyezők, károsítják a folyó élővilágát. Az újsütetű, önjelölt környezetvédők csak azt felejtették el közölni, hogy a folyó argentin oldalán több régi technológiát alkalmazó cellulózzgyár is van, amelyek valóban nem felelnek meg a környezetvédelmi normáknak. Ezzel szemben a Világbank által finanszírozott új üzemek kötelezően a leginkább környezetkímélő technológiát kellett hogy alkalmazzák. Az argentin kormányhoz hű társadalmi csoportok és civil szervezetek odáig elmentek, hogy önhatalmúan lezárták a két országot Gualeguaychú és Fray Bentos között összekötő Libertador San Martín hidat.²⁸ A nemzetközi közforgalmi és személy- és közúti átkelőhely *de facto* lezárása súlyos veszteséget jelentett Uruguay számára, ám kitartott álláspontja mellett. Amikor Argentína a hágai Nemzetközi Bírósághoz fordult,²⁹ politikai nyomásra a spanyol ENCE cég elállt gyáráépítési szándékától, a Botnia viszont folytatta.³⁰ A bíróság kimondta: Argentína nem tudta bizonyítani a környezetszennyezést, így a finn cég folytathatta a munkálatokat, és beindíthatta a termelést.

Argentína és Chile kapcsolatait sajátos távolságtartás jellemezte már az 1880-as évektől kezdve. A szembenállás egyik, de talán legjelentősebb oka a Tűzföld szigetvilágában található Beagle-csatorna keleti bejáratánál húzódó határvonal, illetve ehhez kapcsolódóan az öbölben lévő szigetek hovatartozása. A konfliktus 1978-ban lángolt fel újra, azután, hogy az argentin hadsereg el akarta foglalni a vitatott fennhatóságú szigeteket. A felek között csak a később szentté avatott II. János Pál pápa közvetítésével sikerült békét teremteni 1984-ben.

Tulajdonképpen hasonló a helyzet Nagy-Britannia esetében is. Az argentin kormány minden lehetséges eszközzel ébren tartja a köztudatban, hogy a Malvin-szigetek (Falkland-szigetek) Argentína része. Valamennyi hivatalos levélpapíron ott szerepel például „Las Islas Malvinas son argentinas” (a Malvin-szigetek argentin terület). Az argentin Külügy-, Külkereskedelmi és Kultuszminisztérium San Martín téren álló főépülete szomszédságában, Buenos Aires egyik legszebb részében, a Retiro negyedben áll a Malvin-szigeteki háború emlékműve, a hazafias megnyilvánulások kötelező helyszíne. Nem véletlen, hogy az emlék-

²⁸ La papelera que causó crisis entre Uruguay y Argentina amenaza con paro y desata protestas. *El País*, 2013. 09. 02. Forrás: https://elpais.com/economia/2013/09/02/agencias/1378129085_884529.html (Letöltés ideje: 2018. 05. 30.)

²⁹ BRUHÁCS János (2012): Argentína és Uruguay vitája: a Nemzetközi Bíróság 2010. évi ítélete az Uruguay folyó menti papírgyár ügyben. *JURA*, 18. évf. 2. sz. 40–50.

³⁰ Fallo de La Haya por la papelera: Botnia puede seguir operando. *El Clarín*, 2010. 04. 20. Forrás: www.clarin.com/economia/Fallo-papelera-Botnia-seguir-operando_0_Sy5WxLGCvQe.html (Letöltés ideje: 2018. 03. 10.)

művet azzal az óratoronnyal szemben építették fel, amelyet csak az Angolok tornya néven ismertek 1982-ig. A britekkel folytatott háború³¹ idején a tornyot, amelyet 1910–1916 között az argentinai brit lakosok ajándékeként az 1810. május 25-i forradalom emlékére építettek, többször megtámadták és megrongálták. A nevét is megváltoztatták: az új neve Emlék-torony, *Torre Monumental* lett. Az sem véletlen, hogy Kirchner valamennyi, az országban elmondott beszédében a liberalizmus és neoliberalizmus visszatérő ostromozása mellett másik állandó elem annak ismételése volt, hogy a Malvin-szigetek Argentínához tartozik.

Az Argentína–USA-viszonyt sem lehet túláradoan barátságosnak nevezni. Ennek oka az adósságrendezés miatt a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel kialakult feszültség volt. Nyilvánvaló, hogy az Amerikai Egyesült Államok politikai vezetése nem nézte jó szemmel Argentína rebellis magatartását az adósságszolgálat ügyében, és nem kívánt segíteni abban, hogy Buenos Aires az elvárt engedmények teljesítése nélkül kiutat találjon a fizetési válságból. Mivel az ország hitelezőinek jelentős része a Párizsi Klub tagja is, Argentína viszonya a tagállamokkal állandóan feszült volt. Megjegyzendő, hogy a jelentős nézeteltérések ellenére Argentínával szemben Spanyolország volt a legengedékenyebb. Ennek okát két alapvető tényező határozta meg: az egyik az, hogy Buenos Aires adóssága Madrid felé nem érte el az egymilliárd dollárt, a másik pedig Madrid alapvető stratégiai érdeke, hogy a volt gyarmatokkal minden körülmények között különleges viszonyt tartson fenn.

Felhasznált irodalom

- ANDERLE, Ádám (1988, 1992): El populismo. In SALMORAL, Lucena M.: *Historia de Iberoamérica*. Vol. 3. Madrid, Cátedra. 559–609.
- ANDERLE Ádám – HORVÁTH Gyula (2000): *Perón – Che Guevara*. Budapest, Pannonica.
- BÁCS, Zoltán György (2016): 1815–2015: 200 años de divergencias en términos ideológico-políticos e instituciones políticas entre Europa y América Latina. *Iberoamericana Quinceeclesiensis*, Vol. 14. 25–31.
- BIELSA, Rafael – LAVAGNA, Roberto – ROSATTI, Horacio (2005): *Estado y globalización: el caso argentino*. Buenos Aires, Rubinzal-Culzoni.
- BRUHÁCS János (2012): Argentína és Uruguay vitája: a Nemzetközi Bíróság 2010. évi ítélete az Uruguay folyó menti papírgyár ügyben. *JURA*, 18. évf. 2. sz. 40–50.
- CFK en Atenas, conferencia sobre “Capitalismo y Neoliberalismo. La crisis democrática. La experiencia Suramericana”, Cristina Fernández de Kirchner weboldala, 2017. 05. 08. Forrás: www.cfkargentina.com/cfk-en-atenas-conferencia-sobre-capitalismo-y-neoliberalismo-la-crisis-democratica-la-experiencia-suramericana/ (Letöltés ideje: 2018. 02. 02.)
- CZÉKUS Ábel (2014): Az államcsődtől a késleltetett korrekcióig, argentin pénzügy-politikai tapasztalatok. *Pénzügyi Szemle*, 59. évf. 2. sz. 259–274.
- Deuda en default: definen la oferta. *El Litoral*, 2013. 03. 04. Forrás: www.ellitoral.com/index.php/diarios/2013/03/04/economia/ECON-01.html (Letöltés ideje: 2017. 09. 20.)
- DÖMÉNY Zsuzsa (2007): *Latin-Amerika: balra át!?* Budapest, MTA.

³¹ HORVÁTH Csaba (2012): Brit–argentin konfliktus egy 30 évvel ezelőtti háború tükrében. *Seregszemle*, 10. évf. 2. sz. 155–167.

- Fallo de La Haya por la papelera: Botnia puede seguir operando. *El Clarín*, 2010. 04. 20. Forrás: www.clarin.com/economia/Fallo-papelera-Botnia-seguir-operando_0_Sy5WxLGCvQe.html (Letöltés ideje: 2018. 03. 10.)
- GALASSO, Norberto (2002): *De la Banca Baring al FMI: Historia de la deuda externa argentina*. Buenos Aires, Colihue.
- HERNÁNDEZ, Vladimir (2012): Argentina: la crisis de la fragata Libertad comenzó en los años noventa. *BBC Mundo*, 2012. 10. 22. Forrás: www.bbc.com/mundo/movil/noticias/2012/10/121022_argentina_barco_ghana_bonos_brady_vh.shtml (Letöltés ideje: 2017. 09. 20.)
- HORVÁTH Csaba (2012): Brit–argentín konfliktus egy 30 évvel ezelőtti háború tükrében. *Seregszemle*, 10. évf. 2. sz. 155–167.
- HORVÁTH Gyula (1996): *A peronizmus*. Szeged, magánkiadás.
- HORVÁTH Gyula (1998): A politikai populizmus néhány jellemző vonása. *Acta Scientiarum Socialium*, 1. évf. 1. sz. 7–11.
- HORVÁTH Gyula (2001): A populista rendszerek gazdaságpolitikájának néhány vonása (Cárdenas, Perón és Vargas alatt). *Acta Scientiarum Socialium*, 4. évf. 9. sz. 47–72.
- HORVÁTH Gyula (2012): A „klasszikus” politikai populizmus Latin-Amerikában argentin, brazil és mexikói példák alapján. *Acta Scientiarum Socialium*, 15. évf. 36. sz. 11–21.
- La deuda pública argentina, inmune a la fuga de capitales del país. *América Económica*, 2009. 08. 03. Forrás: www.americaeconomica.com/portada/noticias/030809/clargentina.htm (Letöltés ideje: 2017. 08. 03.)
- La papelera que causó crisis entre Uruguay y Argentina amenaza con paro y desata protestas. *El País*, 2013. 09. 02. Forrás: https://elpais.com/economia/2013/09/02/agencias/1378129085_884529.html (Letöltés ideje: 2018. 05. 30.)
- Migration and Remittances Factbook* 2016. Washington D. C., World Bank Group – KNOMAD.
- Néstor Kirchner – a história de um populista. *Veja*, 2010. 10. 27. Forrás: <https://veja.abril.com.br/mundo/nelson-kirchner-a-historia-de-um-populista/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 02.)
- Néstor Kirchner en la Asamblea Legislativa en el Congreso, 2005, Cristina Fernández de Kirchner weboldala, 2005. 03. 01. Forrás: www.cfkargentina.com/nelson-kirchner-en-la-asamblea-legislativa-en-el-congreso-2005/ (Letöltés ideje: 2018. 02. 02.)
- OECD (2016): *Argentina*. Forrás: <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/arg/> (Letöltés ideje: 2017. 12. 12.)
- RAPOPORT, Mario (2011): Una revisión histórica de la inflación argentina y de sus causas. In VÁZQUEZ BLANCO, J. M. – FRANCHINA S. comp.: *Aportes de la Economía Política en el Bicentenario*. Buenos Aires, Prometeo. 135–165.
- Se canceló la deuda con el Fondo Monetario. *La Nación*, 2006. 01. 03. Forrás: www.lanacion.com.ar/769528-se-cancelo-la-deuda-con-el-fondo-monetario (Letöltés ideje: 2017. 09. 21.)
- Se concretó el pago de los 2.200 millones del Boden 2012. *La Nación*, 2012. 08. 03. Forrás: www.lanacion.com.ar/1495956-se-concreto-el-pago-de-los-2200-millones-del-boden-2012 (Letöltés ideje: 2017. 09. 21.)
- SMINK, Verónica (2011): A diez años del „default”. ¿Cuánto sigue debiendo la Argentina? *BBC Mundo*, 2011. 12. 23. Forrás: www.bbc.com/mundo/noticias/2011/12/111222_argentina_default_una_decada_despues_vs (Letöltés ideje: 2017. 09. 20.)
- STICCO, Daniel (2012): ¡Hay que cuidar las reservas! *El Litoral*, 2012. 06. 29. Forrás: www.ellitoral.com.ar/206114/Hay-que-cuidar-las-reservas (Letöltés ideje: 2017. 09. 21.)
- Transparency International. Forrás: www.transparency.org/research/cpi/ (Letöltés ideje: 2018. 02. 02.)